ORİJİNAL ARAŞTIRMA ORIGINAL RESEARCH

DOI: 10.5336/medsci.2020-79092

Pandemi Sürecinde Kanser Hastalarının COVID-19'a İlişkin Bilgi, Farkındalık, Korku Düzeyi ve Sağlık Hizmetlerine Erişiminin Değerlendirilmesi

Evaluation of Cancer Patients' Awareness and Fear of COVID-19 and Access to Health Services During the Pandemic Process

Ogün ERŞEN[a], Afiq GOJAYEV[a], Ümit MERCAN[a], Ali Ekrem ÜNAL[a]

[a]Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi ABD, Cerrahi Onkoloji BD, Ankara, TÜRKİYE

ÖZET Amaç: Çalışmamız, kanser hastalarının koronavirüs hastalığı-2019 [coronavirus disease-2019 (COVID-19)] ile ilgili farkındalıkları, tedbirlere uyumları ve sağlık hizmetlerine erişimlerini hastalardan alınan bilgiler doğrultusunda irdelemeyi amaçlamıştır. **Gereç ve Yöntemler:** 1 Aralık 2019-31 Mart 2020 arasındaki 4 aylık periyotta Ankara Üniversitesi Cerrahi Onkoloji Kliniğinde kanser nedeni ile ilk kez opere edilen hastalar bulunarak telefonla iletişim sağlandı. On üç soruluk kısa bir anket uygulanması için telefonlarına, yakınlarının telefonlarına veya mail adreslerine Google Formlar (Google Inc, California, ABD) kullanılarak yapılan anket linki gönderildi. **Bulgular:** Popülasyon, %58,4 (n=83) kadın, %41,5 (59) erkek hastalardan oluşmakta idi. Ortalama yaş 55,97±18,8 olarak tespit edildi. Hastalar maske, mesafe ve hijyen kurallarına %73 (n=104) oranla tamamen uyduğunu, %20 (n=29) hasta ise kurallara sıklıkla uyduğunu belirtmiştir. %40,1 hasta ise bu süreç içerisinde acil bir durum gelişmedikçe hastaneye başvurmadığını beyan etti. Hastaların %40,8'i COVID-19 ve salgın hastalıklardan korktukları yanıtını verirken, %59,2'lik hasta grubu ise kanser hastalığım şıkkını seçmiştir. **Sonuç:** Çalışmamız, kanser hastalarının çoğunun pandemiden öncesinde dahi maske, mesafe ve hijyen kurallarını kısmen uygulamakla birlikte, pandemi sürecinde bu tedbirlere daha fazla önem göstermiş olduğu görülmüştür. Ancak kanser hastalarındaki bu hassasiyetin, hastane başvurularında gecikme ve özellikle tanı aşamasında gecikmelere yol açabileceği aşikârdır.

Anahtar Kelimeler: Enfeksiyon; kanser; sağlık hizmetleri; pandemi

ABSTRACT Objective: Our study aimed to examine the awareness of cancer patients about coronavirus disease-2019 (COVID-19), their compliance with the measures and their access to health services in line with the information received from the patients. **Material and Methods:** In the 4-month period between December 1, 2019 and March 31, 2020, patients who were operated for the first time due to cancer were found in Ankara University Surgical Oncology Clinic and communication was established by phone. In order to apply a short questionnaire with 13 questions, a questionnaire link made using Google forms (Google Inc, California, USA) was sent to their phones, their relatives' phones or e-mail addresses. **Results:** The population consisted of 58.4% (n=83) female and 41.5% (59) male patients. The mean age was 55.97±18.8 years. The patients stated that 73% (n=104) completely complied with the mask distance and hygiene rules, 20% (n=29) of them stated that they followed the rules frequently. 40.1% of the patients stated that they did not apply to the hospital unless an emergency occurred during this period. While 40.8% of the patients answered that they feared COVID-19 and epidemic diseases, 59.2% of the patients chose the option of cancer. **Conclusion:** Although most of the cancer patients in our study partially applied the mask distance and hygiene rules even before the pandemic, it was observed that these measures were more important during the pandemic process. However, it is obvious that this sensitivity in cancer patients may cause delays in hospital admissions and especially in the diagnosis stage.

Keywords: Infections; cancer; health services; pandemics

Modern dünyanın, internet ve sosyal medya ile tanışması sonucu insanların büyük çoğunluğu, gerçek anlamda bir pandemi ve pandemi terimiyle ilk kez 2020 yılı başlarında karşılaşmış oldu. Dünya, daha önce en bilinenleri bubonik veba, kolera, çiçek olan birçok pandemiyle karşılaşmıştır. Günümüz sağlık sistemleri, o tarihlere nazaran çok gelişmiş olsa dahi uzayan insan ömrü nedeni ile yüzyılımızda baş

Correspondence: Ogün ERŞEN
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi ABD, Cerrahi Onkoloji BD, Ankara, TÜRKİYE/TURKEY
E-mail: ogunersen@hotmail.com

Peer review under responsibility of Turkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences.

Received: 21 Sep 2020 ***Received in revised form:*** 11 Nov 2020 ***Accepted:*** 12 Nov 2020 ***Available online:*** 14 Dec 2020

2146-9040 / Copyright © 2020 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

göstermiş birçok hastalıkla da mücadele edilmesi zorunluluğu nedeni ile koronavirüs hastalığı-2019 [coronavirus disease-2019 (COVID-19)], tüm dünyada sağlık sistemleri üzerinde yüksek bir baskı yarattı. Bu baskının azaltılması amacıyla uluslararası kuruluşlar, elektif ameliyatların ertelenmesi önerilerinde bulunmuş ve ülkemizde de bu öneriler karşılık bulmuştur.[1-3] Kanser hastaları ise yüzyılımızın en konsolide hasta grubu olarak, bu baskının oluşmasında büyük yer tutmakta idi.

Yeni tanı konulan, operasyon veya medikal tedaviler planlanan kanser hastalarının, hastalığın doğası gereği zamanla yarışması pandemi döneminde bir ikilem yaratmıştır. Bu hastaların operasyon sonrası kontrol ve bakımları ve planlanan medikal tedavilerinin gecikmemesi gerekmektedir. Hekimler tarafından kâr-zarar oranı gözetilerek, güvenli erteleme stratejileri uygulansa dahi hastalar tarafından COVID-19 korkusu baskın gelebilmekte ve tedaviler hasta kaynaklı olarak gecikebilmektedir.

Kanser hastalarının, COVID-19'a bağlı ölümlerde risk altında olduklarını belirten yeni çalışmalar mevcuttur.[4] Hastaların, bu riskin farkında olup olmadığı ise tam olarak bilinmemektedir. Kanser hastalarının, COVID-19'a karşı risk grubunda olduklarını düşünmeleri ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ile Sağlık Bakanlığı tarafından açıklanan önlemlere daha uyumlu olmaları beklenmektedir. Bu bağlamda çalışmamız, kanser hastalarının COVID-19 ile ilgili farkındalıkları, tedbirlere uyumları ve sağlık hizmetlerine erişimlerini, hastalardan alınan bilgiler doğrultusunda irdelemeyi amaçlamıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

ETİK İZİN

Tüm araştırmalar bütünlük içinde ve genel kabul görmüş etik ilkelere uygun olarak yürütülmüş, yerel etik kurul tarafından onaylanmıştır (Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurulu 20.08.2020 tarih i7-470-20 numaralı karar). Anketler, hasta veya 1. derece yakınlarının bilgilendirilmiş oluru ile gerçekleştirilmiş ve ankete katılan hastaların tüm kişisel bilgileri gizli tutulmuştur. Yazarlar Helsinki Deklerasyonu Prensipleri'ne uygunluk ilkesini kabul ederler.

VERİLERİN ELDE EDİLMESİ VE ÇALIŞMA PROTOKOLÜ

Hastane elektronik dosya sistemi, veri toplama asistanı olan cerrahi onkoloji uzmanı tarafından geriye dönük olarak tarandı. 1 Aralık 2019-31 Mart 2020 arasındaki 4 aylık periyotta Ankara Üniversitesi Cerrahi Onkoloji Kliniğinde, kanser nedeni ile ilk kez opere edilen hastalar bulundu. Bu sürenin seçilmesinin nedeni, hastaların ameliyat sonrası kontrolleri, medikal onkolojik tedavileri ve radyoterapilerinin pandemi sürecine denk gelmesi nedeni ile sağlık hizmetinden faydalanma düzeylerini belirlemek ve pandeminin, kanser hastalarının üzerine etkilerini tespit etmekti. Kanser nedeni ile ilk kez opere olan hastaların seçilme amacı ise kanser tanısının ve endişesinin daha taze olduğu hastaların çalışmaya alınmak istenmesi idi.

Elektronik dosya sisteminden belirlenen tarihler arasında opere edilen 376 hasta tespit edildi. Daha önce kanser tanısı nedeni ile opere olmuş hastalar, peroperatif dönemde ve sonraki takiplerinde vefat eden hastalar, benign nedenlerle opere edilen hastalar, telefon aracılığıyla ulaşılamayan veya ulaşıldığında anket doldurmak istemediğini beyan eden hastalar çalışma dışı bırakıldı. Hastalardan, Hastaların irtibat numaraları hastane sisteminden bulundu ve telefonla arandı. Hastalar veya görüşmek isteyen 1. derece yakınlarına telefonda kimlik teyidi yapılarak rıza alındı. On dört soruluk kısa bir anket uygulanması için telefonlarına, yakınlarının telefonlarına veya mail adreslerine profesyonel bir çevrim içi anket değerlendirme ve oylama platformu olan Google Formlar (Google Inc, California, ABD) kullanılarak yapılan anket linki gönderildi. Sonuçlar anketin süresi dolduktan sonra değerlendirildi ve sonuçlar, ortalama±standart sapma ve yüzdelik (%) sayılar olarak ifade edildi.

ANKET SORULARI

Katılımcılara yaş, cinsiyet ve eğitim durumunu içeren tanımlayıcı sorular; COVID-19 enfeksiyonunun bulaş yolları, belirtileri ve öldürücülüğünün sorgulandığı çoktan seçmeli sorular; aldıkları tedbirler ve sosyal izolasyona uyum seviyeleriyle ilgili sorularla pandemi süresince sağlık hizmetlerini kullanımlarıyla ilgili sorular soruldu. Son soru olarak ise mevcut kanser hastalığının mı yoksa COVID-19 enfeksiyonunun mu kendilerini tedirgin ettiği soruldu. Anket soru ve şıkları Tablo 1'de verilmiştir.

TABLO 1: Anket soru ve şıkları.

Yaşınız	....
Cinsiyetiniz	1. Kadın 2. Erkek
Eğitim durumunuz	1. İlköğretim ve altı 2. Lise 3. Üniversite 4. Yüksek lisans/doktora
COVID-19 hastalığı nasıl bulaşır?	1. Öksürük, tükürük, nefes 2. Temas 3. Kan 4. Hayvandan insana
COVID-19 hastalığının belirtileri nelerdir?	1. Ateş 2. Kuru öksürük 3. Burun tıkanıklığı 4. Karın ağrısı 5. Hâlsizlik 6. Bel, sırt ağrısı 7. Tat ve koku alma bozukluğu 8. Cilt döküntüleri 9. Belirti göstermeyebilir
Sağlık bakanlığının verilerine göre ülkemizde COVID-19 hastalığının öldürücülüğü ne kadardır?	1. %50 2. %25 3. %10 4. %3
Sosyal hayatta sağlık bakanlığının önerilerine uygun şekilde maske, mesafe ve hijyen kurallarına uyuyor musunuz?	1. Kesinlikle evet 2. Sıklıkla 3. Nadiren 4. Kesinlikle hayır
Bir kanser hastası olarak pandemiden önce de (COVID-19 hastalığı tehdidi yok iken) maske, mesafe ve hijyen kurallarına uyar mıydınız? COVID-19 hastalığından korunmak için takviye gıda alıyor musunuz? (vitaminler, bitkisel özlü gıdalar)	1. Evet 2. Hayır 1. Evet 2. Hayır
Bu gıdaları alırken doktorunuza danıştınız mı?	1. Evet 2. Hayır
Sosyal hayatınızda kısıtlama yaptınız mı?	1. Tüm ihtiyaçlarımı başkaları karşılar, evden çıkmam 2. Zorunlu olmadıkça hiç dışarı çıkmam 3. Sosyal aktivitelerimi azalttım 4. Pandemiden önceki gibi yaşıyorum (hiç bir kısıtlama yapmıyorum)
Pandemi süresince tıbbi hizmetlerden yararlanma seviyeniz ne oldu?	1. Her zamanki gibi 2. Sadece kanserle ilgili durumlar 3. Sadece acil durumlar
Pandemi süresince kanser tedavinizde aksama oldu mu?	1. Tüm tedavilerim olması gerektiği gibi oldu 2. Korktuğum için kontrollerimi aksattım 3. Korktuğum için kemoterapi ve radyoterapi gibi kanser tedavilerimi aksattım
İçinde bulunduğumuz dönem ve gelecek göz önünde bulundurulduğunda sizi COVID-19 ve bu gibi salgın hastalıklar mı yoksa kanser hastalığınız mı daha fazla tedirgin ediyor?	1.COVID-19 ve salgın hastalıklar 2. Kanser hastalığım

BULGULAR

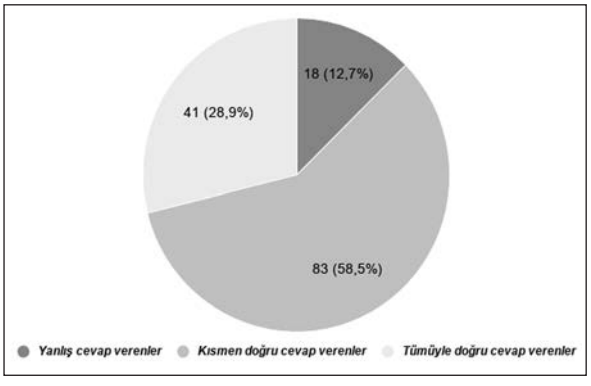
Çalışmaya, kriterler dâhilinde olan 142 hasta anket doldurarak katıldı. Popülasyon, %58,4 (n=83) kadın, %41,5 (59) erkek hastalardan oluşmakta idi. Ortalama yaş 55,97±18,8 olarak tespit edildi. Yaşa göre 3 gruba ayırarak incelendiğinde hasta dağılımı; 15-24 yaş aralığında 13 hasta, 25-65 yaş ara-

lığında 77 hasta, >65 yaş 52 hasta mevcuttu. Hastaların eğitim düzeyleri ise %26 ilköğretim ve altı, %55 lise, %18 üniversite, %1 yüksek lisans doktora seviyesinde idi.

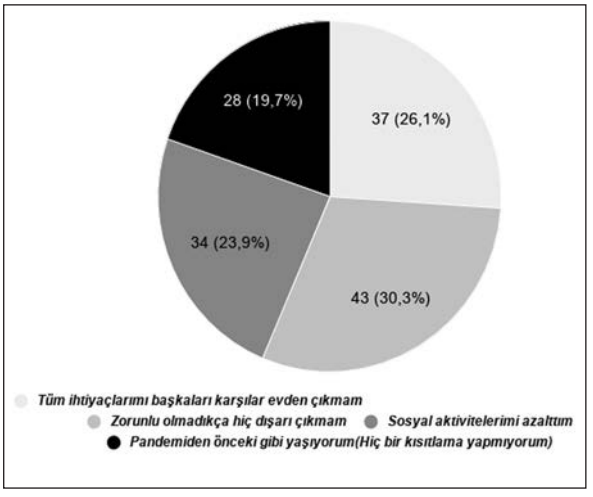
COVID-19 ile ilgili temel bilgileri sorguladığımız sorularda hastalara, yanlış ve doğru şıklar bir arada verilmiş ve doğru olduğunu düşündükleri şıkları işaretlemeleri istenmiştir. Hastaların yanıtları Şekil 1'de gösterilmektedir.

Hastalara maske, mesafe ve hijyen kurallarına uyumları sorulduğunda %73 (n=104) hasta tüm kurallara uyduğunu, %20 (n=29) hasta kurallara sıklıkla uyduğunu belirtmiştir. %6 (n=8) hasta kurallara nadiren uyabildiğini, 1 hasta ise maske, mesafe ve hijyen kurallarına uyamadığını beyan etmiştir. Ayrıca hastalara, "Bir kanser hastası olarak pandemiden önce de (COVID-19 hastalığı tehdidi yok iken) maske, mesafe ve hijyen kurallarına uyar mıydınız?" sorusu yöneltilmiş ve 64 (%45) hastadan olumlu yanıt alınmıştır. Hastalara, COVID-19 enfeksiyonundan korunmak için takviye gıda veya ilaç alıp almadıkları sorulduğunda %41 (58) hastadan olumlu yanıt alındı. Takviye gıda, ilaç veya vitaminler alan hastaların ise yalnızca %20'sinin bu konuyu doktorunda danışmış olduğu görüldü. Sosyal izolasyonla ilgili sorulara verilen cevaplar ise Şekil 2'de grafik olarak verilmiştir.

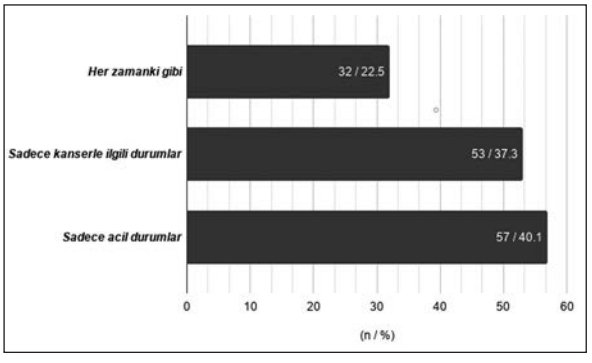
Pandemi süresince tıbbi hizmetlerden yararlanma seviyeleri sorulduğunda ise hastaların %22,5'i bir değişiklik olmadığını, %37,3 hasta ise sadece kanserle ilgili olduğunu düşündüğü bir durumda hastaneye başvurduğunu belirtti. %40,1 hasta ise bu süreç içerisinde acil bir durum gelişmedikçe hastaneye başvurmadığını beyan etti (Şekil 3). Hastalara, kanser tedavilerinin seyri sorulduğunda ise %51,4'ü tüm tedavilerinin sorunsuz devam ettiğini, %33,8'i sadece kontrollerini aksattığını, %14,8'inin ise kemoterapi/radyoterapi gibi tıbbi tedavilerini aksattığını beyan etti (Şekil 4). Çalışmaya katılan hastalara son olarak "İçinde bulunduğumuz dönem ve gelecek göz önünde bulundurulduğunda, sizi COVID-19 ve bu gibi salgın hastalıklar mı yoksa kanser hastalığınız mı daha fazla tedirgin ediyor?" sorusu yöneltildi ve 2 şık arasında tercih yapmaları istendi. Hastaların %40,8'i COVID-19 ve salgın hastalıklar cevabını verirken, %59,2'lik hasta grubu ise kanser hastalığım şıkkını seçmiştir.

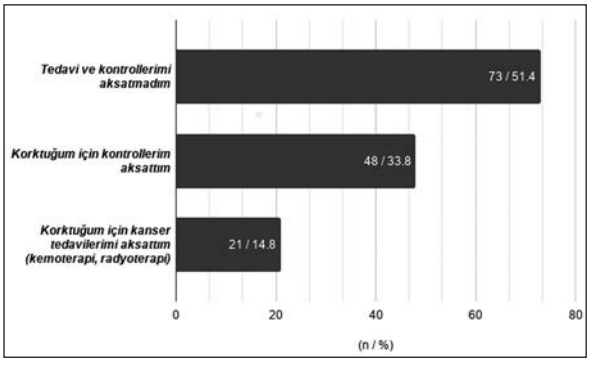
ŞEKİL 1: COVID-19 ile ilgili bulaş yolu, belirtileri ve öldürücülüğünün sorulduğu çoktan seçmeli sorulara hastaların cevapları.

ŞEKİL 2: Hastaların pandemi döneminde risk grubundaki insanlara önerilen sosyal izolasyona uyumları.

ŞEKİL 3: Hastaların pandemi döneminde sağlık hizmetlerinden yararlanma konusundaki tercihleri.

ŞEKİL 4: Hastaların kanser tedavilerinin seyri.

TARTIŞMA

5 Aralık 2019 tarihinden bu yana, ilk olarak Çin'in Wuhan şehrinde bildirilen yeni CoV'nin yol açtığı akut solunum yetmezliği ile ilerleyen CoV-2, SARS-CoV-2, COVID-19 isimleriyle adlandırılan hastalık, tüm dünyaya hızla yayılıyor ve halk sağlığı için büyük bir tehdit ve sağlık sistemleri için ciddi zorluklar getiriyor.[5] Sonuç olarak 11 Mart 2020 tarihinde DSÖ, COVID-19 hastalığının yayılmasını resmen bir pandemi olarak sınıflandırdı. Virüsün şiddetli enfeksiyona yol açması ve daha kötü prognozla seyretmesine ileri yaş, komorbid durumlar, ek hastalıklar gibi risk faktörlerinin etkisi ise hızlı bir şekilde ortaya konulabildi.[6,7]

Ülkemizde, dünyayla paralel olarak alınan önlemler çerçevesinde sağlık hizmetleri düzenlendi. Tüm ülke çapında, sağlık hizmetlerinin belirli dallarında oluşan yoğunluk ve bulaş riski nedeni ile bazı ameliyat, girişimsel işlemler, endoskopik işlemler ve diş tedavileri yavaşlatıldı veya ertelendi. Kanser hastalarına hizmet veren birimler ise bu kısıtlamalar dışında tutuldu. Bu sebeple kanser hastalarının, bu düzenlemelerden en az etkilenen grup olması beklenebilir.

Kanser tedavilerinin ertelenmesi zorunda kalınan bazı ülkelerde ise bu konu ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Turaga ve ark. ABD'de 4 milyondan fazla kanser hastasının bulunduğu veri tabanını kullanarak yaptığı bir çalışmada, kanser hastalarının tedavilerinin en az 4 hafta süreyle güvenli bir şekilde geciktirilebileceği sonucu bildirilmiştir.[8] Yine aynı çalışmada, COVID-19 hastalığının olduğu bölgelerdeki kanser ameliyatlarının ölüm oranı normalden yüksek bulunmuş ve bu duruma hastaların gecikmiş-acil başvurularının neden olduğu belirtilmişti.[8] Çin kaynaklı bir çalışmada ise COVID-19 salgınıyla ilgili ciddi komplikasyon riski nedeni ile stabil kanser hastalarında onkolojik prosedürlerin ertelenmesi gerektiği bildirilmiştir.[9] Casanova ve ark.nın İtalya'da, genç kanser hastaları arasında yaptığı bir anket çalışması ise hastaların, kanser tedavilerinin pandemi nedeni ile ertelenmesini istemediklerini ortaya koymuştur.[10]

Çalışmamıza katılan hastaların büyük çoğunluğunun, CoV ve COVID-19 hastalığıyla ilgili bilgi sahibi olduğu görülmüştür. %28,9'luk bir kısım ise hastalığın doğasıyla ilgili sorduğumuz sorulara doğru cevap verememiştir. Türkiye'de, %73 oranında COVID-19 ile ilgili eğitim almış hemşireler üzerinde yapılan bir çalışmada, hemşirelerin %75'inin virüsün yapısıyla ilgili detaylı bilgi sahibi olduğu gözlenmiştir.[11] Çalışmamızdaki hastaların herhangi bir eğitim almadıkları hâlde %58,5'i COVID-19 ile ilgili bilgi sorularına tamamen doğru cevap vermiştir. Kanser hastalarının genel olarak, COVID-19 hastalığı ile ilgili normal hastalarla aynı seviyede bilgi sahibi olduğu bildirilmiştir.[12]

Çalışmaya katılan hastalar sosyal izolasyon yönünden incelendiğinde, %56,4'lük kısmın evinden hiç çıkmadığı veya sadece zorunlu ihtiyaçlar için dışarı çıktığı görülmektedir. Bu konu ile ilgili yapılan bir çalışmada, kanser hastalarının pandemi süresince uygun güvenlik davranışlarını kullanmada normal insanlara göre anlamlı derecede daha yatkın oldukları belirtilmiştir.[12] Ayrıca aynı çalışmada, kansere hastalarının fazla miktarda temel gıda satın alma gibi işlevsiz güvenlik davranışlarına da daha yatkın oldukları görülmüştür.[12]

Çalışmaya katılan hastalara maske, mesafe ve izolasyon kurallarına uyumları ile ilgili sorular yöneltildiğinde ise %73 hasta kurallara tamamen uyduğunu, %20 hasta ise sıklıkla uyduğunu beyan etmiştir. %45 hastanın ise pandemiden önce de bu kurallara uyduğunu beyan etmesinin, kanser hastalarının bu konudaki hassasiyetinin göstergesi olduğunu düşünmekteyiz. Ancak bu hassasiyetin, sağlık hizmetlerine erişim konusunda tedirginlikler yaratabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim pandemi süre-

cinde, COVID-19 hastalarının yüksek oranda akıl sağlığı sorunları yaşadığını belirten bir çalışma mevcuttur.[13]

Çalışmamızda, kanser hastalarının pandemi süresinde yaşadıkları bulaş korkusunun sağlık hizmeti alımı tercihlerine yansımasının olumsuz yönde olduğu görülmektedir. %40,1'lik bir hasta grubu sadece acil durumlarda hastaneye başvurduğunu beyan etmiştir. Bu durumun, kanser hastalarında gecikmiş kanser nedenli acil başvuruların ve ileri evre tanı konulan hasta sayısının artması ile ilişkili olduğunu bildiren çalışmalar mevcuttur.[14,15] Çalışmamızdaki hastalara mevcut kanser tedavilerinin seyri sorulduğunda da bu durum göze çarpmaktadır. Yarıya yakın oranla hasta kendi isteğiyle kontrol ve kemoterapilerini erteleDiklerini/aksattıklarını beyan etmiştir. %40,8 hasta ise hayatının ilerleyen dönemlerinde mevcut kanser hastalığı yerine COVID-19 ve benzeri bulaşıcı hastalıklara yakalanmaktan korktuğunu belirtmiştir. Çalışmamızın nispeten yeni tanı konulmuş kanser hastalarından oluşan bir grubu konu aldığı düşünülürse toplum tarafından ölümcül sayılan ve psikolojik travma oluşturan bir hastalığa sahip olmalarına rağmen %40 hastanın COVID-19'dan daha fazla korkması dikkat çekicidir.

SONUÇ

Çalışmamız, kanser hastalarının çoğunun pandemi öncesinde dahi maske, mesafe ve hijyen kurallarını kısmen uygulamakla birlikte pandemi sürecinde bu tedbirlere daha fazla önem göstermiş olduğu görülmüştür. Ancak kanser hastalarındaki bu hassasiyetin, hastane başvurularında gecikme ve özellikle tanı aşamasında gecikmelere yol açabileceği aşikârdır.

Teşekkür

Cerrahi Onkoloji Derneği yönetim kurulu ve Ankara Üniversitesi Genel Cerrahi ile Cerrahi Onkoloji Klinikleri çalışanlarına teşekkürleri borç biliriz.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: *Ogün Erşen;* ***Tasarım:*** *Afiq Gojayev;* ***Denetleme/Danışmanlık:*** *Ali Ekrem Ünal;* ***Veri Toplama ve/veya İşleme:*** *Ümit Mercan;* ***Analiz ve/veya Yorum:*** *Ogün Erşen;* ***Kaynak Taraması:*** *Ogün Erşen;* ***Makalenin Yazımı:*** *Ogün Erşen.*

KAYNAKLAR

1. ACS. About the coronavirus disease 2019 (COVID-19). [Link]
2. CDC. CDC Recommendation: Postpone non-urgent dental procedures,surgeries, and visits. [Link]
3. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Elektif işlemlerinertelenmesi ve diğer alınacak tedbirler. [Link]
4. Liang W, Guan W, Chen R, Wang W,Li J, Xu K, et al. Cancer patients in SARS-CoV-2 infection: a nationwide analysis in China.Lancet Oncol. 2020;21(3):335-7.[Crossref] [PubMed] [PMC]
5. Zhu N, Zhang D, Wang W, Li X, YangB, Song J, et al. A novel coronavirus from patients with pneumonia in China, 2019. N Engl JMed. 2020;20;382(8):727-33.[Crossref] [PubMed] [PMC]
6. Wang C, Pan R, Wan X, Tan Y, Xu L,McIntyre RS, et al. A longitudinal study on the mental health of general population duringthe COVID-19 epidemic in China. Brain Behav Immun. 2020;87:40-8.[Crossref] [PubMed] [PMC]
7. Yang J, Zheng Y, Gou X, Pu K, ChenZ, Guo Q, et al. Prevalence of comorbidities and its effects in patients infected withSARS-CoV-2: a systematic review and meta-analysis. Int J Infect Dis. 2020;94:91-5.[Crossref] [PubMed] [PMC]
8. Turaga KK, Girotra S. Are weharming cancer patients by delaying their cancer surgery during the COVID-19 pandemic? AnnSurg. 2020;2:10.1097/SLA.0000000000003967.[Crossref] [PubMed] [PMC]
9. Liang W, Guan W, Chen R, Wang W,Li J, Xu K, et al. Cancer patients in SARS-CoV-2 infection: a nationwide analysis in China.Lancet Oncol. 2020;21(3):335-7.[Crossref] [PubMed] [PMC]
10. Casanova M, Pagani Bagliacca E,Silva M, Patriarca C, Veneroni L, Clerici CA, et al. How young patients with cancer perceivethe COVID-19 (coronavirus) epidemic in Milan, Italy: is there room for other fears? Pediatr-Blood Cancer. 2020;67(7):e28318.[Crossref] [PubMed]

11. Aydin S, Balci A. COVID-19knowledge level research in nurses. Journal of Surgery and Research. 2020;3:198-203.[Crossref]

12. Musche V, Bäuerle A, Steinbach J, Schweda A, Hetkamp M, Weismüller B, et al. COVID-19-related fear and health-related safetybehavior in oncological patients. front psychol. 2020;5;11:1984.[Crossref] [PubMed] [PMC]

13. Wang Y, Duan Z, Ma Z, Mao Y, LiX, Wilson A, et al. Epidemiology of mental health problems among patients with cancer duringCOVID-19 pandemic. Transl Psychiatry. 2020;10(1):263. [Crossref] [PubMed] [PMC]

14. Collard MK, Lefèvre JH, BatteuxF, Parc Y. COVID-19 heath crisis: less colorectal resections and yet no more peritonitis orbowel obstruction as a collateral effect? Colorectal Dis. 2020;22(10):1229-30.[Crossref] [PubMed] [PMC]

15. Bagus BI, Bagus MI, Ayu SI, Kade MIA. Increasing of emergencypresentation on colorectal cancer patients during COVID-19 pandemic: a retrospective studyon single-center academic hospital. Clinical Cancer Research. 2020;26(18). [Link]